

När närheten spårar ur –

Göteborgs-Posten Kultur 30 april 1996.

Bruno Adler, psykolog, leg psykoterapeut, specialist i psykosomatiska sjukdomar.

Människans attityder i moraliska och sexuella frågor svänger mellan ytterligheter. Om vi ska kunna förklara incesthysteri och häxjakt räcker det inte med att konstatera komplexiteten i fenomenet. Vi måste kunna beskriva det funktionella sammanhanget mellan till synes osammanhängande händelser. Under 50- och 60-talen hängde i många hem en slags Caldermobiler. Vikten på en arm i en sådan mobil rör sig åt motsatt håll i förhållande till motvikten, men inte i förhållande till andra vikter i systemet. En vikt som rör sig uppåt i relation till sin motvikt rör sig neråt i relation till en annan vikt på en annan arm. Ändå är rörelserna relaterade till varandra, någonstans finns en gemensam utgångspunkt.

När vi försöker förklara fenomen blir vi ofta enkelspåriga i våra beskrivningar av orsak och verkan. Exempelvis säger vi att kriminaliteten ökar när välfärden minskar eller att sexuella övergrepp ökar när grov pornografi sprids. Lilian Öhrström säger i sin bok *Sex, lögn och terapi* att hon vill visa vad stark övertro på obevisade sanningar kan ställa till med. I sin recension av boken skriver Karin Widegård i GP den 17/4 att författarinnan har lyckats att inte undvika komplexiteten i problematiken men bara delvis. Hon säger också att boken inte innehåller det som behövs för att hjälpa dem som varit utsatta för övergrepp.

Jag håller med Karin Widegård, med betoning på delvis. Bristen är att beklaga därför att en adekvat hjälp kräver en djupare förståelse. I den aktuella debatten om incest tycks tyvärr moraliska och juridiska frågor om skuld samt olika terapeutiska infallsvinklar vara viktigare än den lidande människan och det kränkta barnet. Man ifrågasätter om incestminnen som dyker upp under terapin är äkta eller framsuggererade eller om barnen alltid talar sanning om sina incestupplevelser.

Men den viktiga frågan om varför vissa människor låter sig påverkas av suggestion, om varför ibland barnen ljuger om incest, om varför vuxna kan inbilla sig att de har varit utsatta för incest har hittills inte besvarats på ett tillfredsställande sätt. Att som Lilian Öhrström referera till masshysteri eller skylla på domedagsprofeter är att resonera i cirklar.

Att hjärnan har förmåga att lagra minnen och känslor som man är omedveten om är säkert. Det mest kända beviset för detta upptäcktes av en slump i samband med ett kirurgiskt ingrepp i hjärnan. När elektriska trådar berörde vissa punkter i hjärnan upplevde patienten bilder, lukter och rörelser ur det förgångna.

Det finns metoder att väcka minnen, hypnos är en av dem. Mycket av det som kommer fram som minnesbilder under hypnos kan vara en blandning av verklighet och fantasi, en upplevelse kring något man önskat eller fruktat. Sigmund Freud trodde sig i början av psykoanalysen ha hittat roten till neurosen när hans patienter under hypnos vittnade om incest. Men för det mesta blev patientens tillstånd inte bättre efter denna insikt och han övergav sin incestteori.

Freuds första antagande var dock inte helt fel. Enligt min erfarenhet beror incestuösa dragningar i vuxenlivet alltid på olämpliga, kränkande och inträngande attityder till barnet samt emotionell kontaktlöshet i familjen. Men den skada som de barn som utsatts för incest ådrar sig beror lika ofta på samhällets moraliska fördömanden, okänsliga polisförhör och okunnig psykolog-kontakt som på den aktuella verkliga sexuella kränkningen. Terapi är en ofta stormig resa tillbaka i tiden till det barn man en gång var. En god terapeut är lotsen som för patienten i hamn utan att denne går på grund.

En okunnig terapeut kan skapa katastrofer. När en olycklig, hjälpsökande människa är omgiven av andra människor med samma terapeutiska eller religiösa tro kan en präst, en terapeut eller en schaman utan större svårighet framkalla ett slags psykos.

En kunnig terapeut får inte bli den profet eller den medgivande och helt förstående föräldern som neurotikern längtar efter. Terapeuten måste vara empatisk, men hålla sig neutral så till vida att han varken förbjuder eller stödjer patientens fantasier och känslor. Emotionell utlevelse och insikt om undertryckta känslor är viktig i all terapi, men för att terapin ska ha varaktig effekt måste patientens försvarsattityder avslöjas. Utan försvar är patienten naken och sårbar och tenderar till att dra sig ännu längre inåt. Terapeuten ska kunna förhindra detta och förmå patienten att bemöta rädslan med öppna ögon och utan att ge upp kontakten med världen. Samtidigt måste terapeuten vara medveten om patientens behov av att finna någon att låta sin besvikelse och vrede gå ut över.

Minnen om incest kan ofta ha det omedvetna syftet att frigöra och legitimera hatet som patienten känner mot sina kontaktlösa föräldrar. Är dessa minnen bara fantasier kan det ha tragiska konsekvenser för formellt sett oskyldiga föräldrar.

Jag har framför mig kopian av ett förhör med en liten flicka vars mamma har anklagat pappan för incest. Till saken hör att mamman trodde att hon själv varit utsatt för incest, hon mådde dåligt och hatade flickans pappa.

I förhöret vägrar flickan i början att berätta om sin pappa. Förhørsledaren och mamman insisterar och flickan berättar, efter det att mamman lämnat rummet, att pappan smekt hennes slida och att hon ibland fått leka med pappans penis. På frågan om det gör ont när pappan tar i henne svarar hon med entusiasm: "Nej, det känns härligt."

Dom stolen valde att döma pappan och att förbjuda honom att umgås med sin dotter. Domen ansågs vara för barnets bästa.

I det här fallet kan man fråga sig huruvida domstolen förvärrat en redan komplicerad situation genom att skilja pappan och flickan åt då flickan tyckte mycket om sin pappa. Efter domen kollapsade pappans liv och han blev förtidspensionerad. Flickan som snart är i tonåren har förträngt händelsen. Pappan har senare medgivit att flickan och han ibland badade ihop och att han tvättade henne kärleksfullt och att flickan ville leka med hans kön i badkaret. Naturligtvis var detta dumt av honom. Han borde inte ha gjort så då sexuellt betonad kontakt mellan föräldrar och barn kan urarta till neurotiska bindningar. Han borde ha förklarat för flickan att pappor bara leker så med vuxna kvinnor och att hon får leka så med andra barn.

Vi är förfärade hur man i andra länder och i andra tider har stympat barn men vi är blinda för vår egen grymhet. De flesta av oss har blivit skadade och vi fortsätter att stympa våra barn, inte med knivar men med vår frånvaro och kontaktlöshet.

God kärleksfull kontakt mellan familjemedlemmar skapar spärrar mot incestuösa böjelser. Incestfantasier hos barn samt en vuxen människas dragning till sex med barn har alltid sina rötter i föräldrarnas emotionella och kroppsliga kontaktlöshet samt den förbjudna attityden som vuxna har gentemot barnens sexuella lekar.

Vad är då god, kärleksfull kontakt? Det är svårt att beskriva i tekniska termer, för det handlar om en emotionell upplevelse i kroppen och i själen.

När mitt yngsta barn, en flicka, föddes hittade jag på ett effektivt sätt att få henne att sova på kvällen. Jag packade in henne naken under min skjorta och vi

gick ut för att lyssna till lövens prasslande och tittade på blinkande stjärnor. Det tog aldrig lång stund förrän hon föll i sömn. Jag märkte det på hennes ökade tyngd och värmeutstrålning. Hon smälte in i min kropp och vi blev till ett. Upplevelsen var för oss båda sensuell men utan sexuella inslag.

När jag tänker på eller tittar på min kvinna upplever jag ofta samma sak, med skillnaden att känslan av sammansmältningen kan strömma vidare till det sexuella.

Att som liten bli berövad varaktig kontakt är smärtsamt för barnet och framkallar vrede. Barn med undertryckt vrede kan släppa rädslan för konsekvenser när en auktoritet erbjuder dem trygghet att kritisera föräldern. På liknande sätt kan en vuxen underkasta sig en nationens fader, en ledare för en diktatur. Det är så man måste förstå när små barn anklagar vuxna för osanna sexuella övergrepp.

Kontaktlösheten kan döljas under en charmig social yta och många terapeuter som inte själva har tillräcklig kontakt blir lurade av sina patienter. Att finna bot mot den allmänt spridda kontaktlösheten i vårt samhälle är viktigare för framtiden än att skapa evig tillväxt i en utopisk välfärdsstat.